

művelt, vagy műveletlen lakosság jólétét kell előmozdítani. Sajnos, ezek a jegyzőségek az agrárpárt főerősségét, bástyáját képezik... Vegyük csak szemügyre azt a munkát, amelyet a jegyzők a falvakban kifejtnek. Hivatali és anyakönyvvezetői tevékenységük mellett egy jól fizetett mellékfoglalkozásuk is van. Kérvények, folyamodványok, felebbezések írása az analfabéta ruszinok részére. Különböző hivatalokhoz, adóleírás, segély és más ügyekben. És mivel a falusi népnek csak csekély hányada tud írni és olvasni, itt csak egyetlen menedék és segítség van — a jegyzőség. És így mindenki kénytelen a jegyzőhöz fordulni utbaigazításért — vajjon nem tud-e nekik tanácsot adni, esetleg megírni, amit kérnek tőle. Természetesen a jegyző ur hajlandó erre, azonban a jegyző ur első kérdése nem az, hogy tulajdonképpen mit is kell írni, hanem mennyi pénze van az illetőnek. Mert hisz egy ilyen kérvény vagy levél megírása nem csekélység. Leír néhány szót, öt-tíz sort és ez legalább 10 koronába kerül. — És a kérvényírásért járó összeg magassága a kérelem természetétől és a kérelmező zsebéből függ. Hiszen vannak olyan esetek is, hogy különböző vagyoni tranzakciónál vagy fontosabb ügyeknél a jegyző ur 100 koronát kér, amit nyugodtan seper be feneketlen zsebébe. És a jegyző ur egyáltalán nem gondol arra, hogy a szegény ember néha egész családjával néhány napig élni tudna abból az összegből, amely a jegyző urnak oly' jól jön. És végeredményben azt látjuk, hogy az az analfabéta munkás vagy zsellér, aki tanácstalanul áll a különböző végzések előtt, tulajdonképpen kétszer fizeti meg az adót. Először a jegyző urnak a folyamodvány megírásáért, másodszer a hivatalnak, mert a folyamodvány rendszerint: nem ér semmit. (J. Hersovsky: Terra Incognita, Tvorba XI. 16.)
 összeállította: SÁNDOR LÁSZLÓ

ADY ENDRE: JÓSLÁSOK MAGYARORSZÁGRÓL

(Tanulmányok és jegyzetek a magyar sorskérdésekről. Szerkesztette és bevezetéssel ellátta Féja Géza. Athenaeum Budapest 1936.)

Ady Endre hirlapi cikkeinek e válogatott gyűjteményével kapcsolatban többen kifogásolták a mű helytelenül megválasztott címét, a szerkesztő filológiátlanságát s azt a jobboldali képzelgésekre emlékeztető mithizálást, amivel a szerkesztő körül rebegi Adyt. E tényleg: ezek a kifogások joggal jelentkeztek. Tényleg visszautasítandó a szabadjára szállt értelmezési mániának az a szinte sámánisztikus réülése, ahogy Féja Géza, főleg bevezetésében, átturanizálja Adyt. Az értelmezés olyan gőzeibe és bozótjaiba téved itt az olvasó, ami még a legmegszállottabb Ady-táltosok között is szokatlan. Viszont mégsem a bevezetés, hanem a gyűjtemény a könyv s a könyv maga — s ebben, valljuk be, része van a válogatásnak is — eltéríthetetlen határozottsággal idézi újból ítélőszék elé a magyar lelkiismeretet. A fiatal, egykori, ujságíró Ady Endre raptusban fogant tiborci radikalizmusa olyan eleven árammal csap föl husz-huszonöt-harminc-harmincöt év után is e hirlapi cikkek eredeti megjelenése után a gyűjteményből, amilyen elevenséggel csak a legközvetlenebb időszerűségek hatnak. Mint a lejobb következő, találomra kiirt idézetek bizonyítják az a „sok urú és sok bűnű inséges kis Magyarország”, amit mindegyik idegyűjtött cikkében bepanaszol a történelem előtt Ady, a legfájdalmasabban időszerű. Az a népi demokrácia, amiért oly irigylésre méltó sajtószabadság mellett repes, ma legalább is oly megrázóan hiányzik, mint neki. A gyűjteménynek ez a kegyetlen frissesége az, ami a könyvét messze fölemeli sulyos, duzzadó lobogóként minden mai magyar

könyv fölé. Darabos és perlekedő, igéző bő, feketevérű szava — idők jele! — hogy újra hallatszik. (G. G.)

István király országa. „Arról nem beszélünk, hogy a francia sajtónak állandó témája egy nagy birodalom fölosztása, mely — nézetünk szerint — mihamar bekövetkezik, mikor a nagy birodalom uralkodója behunyja szeméit. Ez a tragikus jövő jóslata lehet, de ne essék róla most szó. De az már szélteben tudott dolog, hogy jelentős, gondolkodni alaposan tudó emberek maguk között elborultan, desperáltan beszélgetnek fenyegető nagy veszedelmekről. István király országa, mely majdnem gyarmata egy másik, züllő országnak s mely csenevész, beteg testével egy futásra akart benyargalni a kulturországok közé — bizony beteg ország. Koldus, mert szipolyozták s szipolyozzák. Magában nem bizó, mert másoktól függ. Ereje nincs, mert részei divergálnak. Hódításra képtelen a nemzetiségekkel szemben s ereje sincs, hogy leszámoljon a megbéklyózó feudalizmus maradványaival. Társadalma kialakulni természetesen nem tud. Itt még felekezeti harcok folynak. Itt még társadalmilag az őskorban élünk... Ha csak a jó sors nem segít, ez az ország pár évtized alatt össze fog omlani.” (33-34. o.)

Kártévő Sándor beszéde. „Ha a feudális és papi uralkodás meg nem szűnik Magyarországon, ötven év alatt elpusztulunk.” (36. o.)

Pusztaszeren. — „ez az ország ma nem Magyarország s csak akkor lesz az, ha szóhoz, hatalomhoz jut a paraszt. Nemcsak a származásbeli paraszt, de mi mind, akik magtalan univerzumokat hordunk magunkban.

Ezt az országot ma még talán meg lehetne váltani, Árpád és Tuhutum országát meg lehetne még csinálni. De akkor, ha a tápéi esküdtnék több szava lesz, mint az ujságfrázisokkal táplálkozó, uri-szolga tápéi jegyzőnek. Ha püspökbe és grófba belegázol Árpád és Tuhutum méltó utódja: a büszke magyar és még büszkébb magyar munkás. Árpád és Tuhutum nem azért vezettek ide bennünket, hogy békák legyünk s gólyakirályokat emeljünk magunk fölé a mocsárrá csinált Magyarországon. Nem azért vagyunk itt, hogy dacoljunk a Nyugattal s hogy kiirtsunk pár tizezer haszontalant. De hogy rálicitáljunk a Nyugatra s igazoljuk Árpádot és Tuhutumot.” (44. o.)

Március idusa. — „...A márciusi nap minden eredményét egy rövid félszázad lecáfolta. Ahogy dolgoztunk, fáradtunk az új Magyarország kiépítésén, valamit nem vettünk észre. Nem vettük észre, hogy a nagylelkűségből életben hagyott heretestűek nemcsak, hogy nem dolgoznak, de ellenünk szervezkednek és vissza akarnak mindent csinálni, amit mi csinálunk. Műveletlenek és koldusok valánk, nem volt időnk a kontemplációkra. A fórum politikára jutott csupán még egy kis időnk. Bizony másra nem. És folyt az aknamunka ellenünk. A demokrácia, a közös munkálkodás, a szabadság nagy eszméit ezalatt egyre rontották, bontották a herék. Ma, hogy röviden szóljak, a helyzet ez: Ebben az országban két tábor áll egymással szemben: a munkástársadalom s a herék társadalma. A herék tábora ma az erősebb s ezt apró vezércikkben s egyebütt a reakció előnyomulásának szoktuk nevezni...

Valósággal olyan napokat él a világ, mint a szent szövetség idején. Ha egyik embernek van egy merészebb gondolata, éjszakára beköti a száját, nehogy álmában kibeszélje. A haladás törvényei szerint már tul kellene messze lennünk az 1848. év márciusának vívmányain is. Mi ellenben túrjuk, hogy ez az ország állandóan 1847-nél tartson. Ki mer beszélni a márciusi eszmék továbbfejlesztéséről?... Fajpolitikát

csinálunk, gentryt mentünk, új mágnásokat, nemeseket válogatunk, bizonyos foglalkozásoknak különös nimbuszt juttatunk... új méltóságokat kreálunk here fajmagyarok számára, de a vérmagyar székelységet veszni hagyjuk, mert mi csak a ruténeket mentjük, mert a ruténmentést ki lehet játszani a zsidóság ellen..." (48-49. o.)

A nacionalizmus alkonya. Lidércnek mondjuk, de több, mint lidérc. Egyik boldogtalansága az emberiségnek... Mennyi történelmi gazság történt már általa. Népek összeuszitása, világosságoltás, szabadságtiprás...

A nacionalizmus: a dühödt hazafiság. De még az sem. A patrióta nevet ugyan sokszor kompromittálták már, de még mindig szentebb fogalom köpenye, hogysem a nacionalizmust fődhesse. A nacionalizmus nem hazafiság. A hazafiság valami olyan sine qua nonja az embernek és a társadalomnak, hogy még fogalommá sem kell sűriteni s szót sem keresni hozzá. A közös kultúrában s közös társadalmi munkában álló becsületes, munkás emberek mindazok. Hazafiak, ha úgy tetszik. Aki ellensége a haladásnak, a jobbra törésnek, az emberi szellem feltétlen szabadságának, hazaáruló, ha örökösen nem tesz is egyebet, mint a nemzeti himnuszt éneklé...

Ahogy különbözően fejlődtek az egyes embertársadalmak, úgy változtatta arcát a nacionalizmus. Allah nevében bolondítja az ottománt, a gloire-ral részegíti a franciát, svéd-gyűlöletet gerjeszt a norvégban, pángermán álmokkal traktálná a németet. S amely társadalmakban esetleg sokféle náció él, gondoskodnak külön-külön a nacionalizmusról azok, akiknek érdekük, hogy régi tekintélyben, módban virágozzék az oligarchia. Mert a nacionalizmus arra jó mindenekfelett; hogy a vele megmámorosított tömeg ne vegye észre, mi hiányzik neki s mihez van joga... Az elmulás ellen rugkapál a nacionalizmus..." (53-54. o.)

Prófécia a gyöngeségről. „Most itt a vihar és talál egy széthullott nemzetet. Vezérek és próféták döbbenve nézik a rongyos, zilált, szomorú légiókat, milyenekkel sohase nyertek még csatát. Emitt százezren és százezren cihelődnek, hogy menjenek a többi százezer után Amerikába. Álljunk e kétségbeesettek s földönfutók elébe. Hogy gyertek csatasorba s nemzeti pántlika kerül a csákótokra. Amott ismét százezrek, akiket örökösen bitangoztunk, mert jogokat kértek. Az uri parlament csinálhat forradalmat, de a megvetett, hazátlan bitangoktól nem kérheti, hogy mentsék meg elnyomóik irháját. És emitt és amott más százezrek, kik loholva, lihegve keresik meg a betevő falatot. Hát ezek bizony valamenynyien, sok millióan, gyöngék, nagyon gyöngék. Nem tett értük a hivatalos nemzet soha semmit. Hajókat szereztünk azoknak, akik Amerikába menekülnek. A jogokért küzködőket toloncoltuk, börtönöztük, szurattuk, lövettük. Volt ezer időnk a zsenri megmentésére és tenyésztésére. De, hogy egy önérzetes, tehetős, lelkes magyar polgárság adjon gerincet e nemzetnek, annak a gondolatától is irtózott az úri-szék. Hogy itt az emberek anyagi boldoguláshoz jussanak, nem tűrte a mágnások idealizmusa. Ők nem szeretik a kezét, mely munkától piszkos s az olyan gyomrot, melynek állandó probléma, hogy lesz-e mit falni és emészteni. A milliókat itt alaposan megnyomorították a százezrek. És most bélyegezzük meg őket, mert nem erősek?" (58. o.)

Julián magyarjai. „...a mi forrongásunk egy páratlanul megkésett keserű, kétségbeesett és zavaros osztályharcnak az előcsatározása..." (61. o.)

Jóslások Magyarországról. „Tegnap olvastam például Paul Ádámnak egy cikkét. Szeszélyes irás és apró dolog, de kiválóan beszédes. Mi történik, ha Guesde jóslata beválik s husz év múlva urak lesznek Francia-

országban a szocialisták? Paul Adam azt mondja, hogy Európa akkor két táborra oszlik. Oroszország nagyobb része, Franciaország, Belgium, Dél-Németország, Svájc szociális államok lesznek. Tőke, Egyház, Imperializmus, Hűbériség, Nacionalizmus viszont Poroszországba kapaszkodnak. Poroszország körül csoportosulnak majd Európa reakciós országai. Paul Adam szerint legelső sorban Magyarország. Magyarország szállítja majd a zsoldosokat a szabad társadalomnak leverésére Észak-Oroszországgal, a Balkánnal és Lengyelországgal egyetemben. Egy új óriási birodalom alakul így ismét Keleten. Nyugat ellen, mint egykor a Mohamed birodalma.

Bolondos, de érdekes álmában nem kísérem végig Paul Adamot. Fontos az, hogy miért látja ő és miért látják sokan így ma Magyarországot. Mert Magyarország népét megedzett helóta-népnek ítélik Nyugaton. Hiába már is ez ellen minden polémia. Egy ország, ahol a huszadik Században megtűrik az oligarkiát, veszedelme a kultúrországoknak. Ezt írják és ezt hajtogatják az idegen szemlélők. Azt mondják: a magyar mágnások nacionalista paprikával bármikor a kultura ellen tüzelhetik Magyarországot. Mint valamikor Konstantinápolyból a török Magyarországra, úgy fog csapni most Budapest, Bécs, Berlin felől Nyugatra a barbár áradat a fejlettebb és haladóbb társadalmak ellen. A porosz junkerek, a lengyel slakták, a magyar földesurak... és a többiek valósággal föl fogják hajtani az elbutított embernyájukat Nyugat ellen. Az Egyháznak, Tőkének, Militarizmusnak és Feudalizmusnak tehát Magyarország lesz Európában — a hálószozája...

És a fiatal Heine, a fiatal Ibsen valamikor verseket irtak rólunk. Lassale majdnem Európa reménységének keresztelt el bennünket, Magyarországon Kelet-Franciaországot látta, a magyar népben pedig a forradalom népét. És ma? Magyarország ma a gondolkozók szemében: néhány mágnás, sok zsoldos, fő- és alparazita és sötétségben tartott szabadság- és kulturaellenes embermilliók. Persze, hogy minden jóslások a szpahik és tatárok új szerepét osztják ki nekünk. A magyar nemzet géniusza, ha végleg el nem bujosott, köszönje meg Magyarországot az új hírnevét és becsületét annak a pár ezer embernek, akié ma Magyarország s annak a rendszernek, mely friss triumfusát most üli." (65-66. o.)

A robbanó ország „A rezisztáló régi Magyarország helyetti, az urak Magyarországa helyett, ime, itt nyüzsög, kellemetlenkedik egy robbanó ország.

Ma Magyarországon, hálaistennek, senkisé sem csöndes és megelégedett, de harcot hirdet mindenki, akit a múlt el nem puhított és fogyasztott. Az ugynevezett értelmiség, ha gyorsan nem jön a változás, nihilistább lesz a legnihilistább, legrosszabb értelmiségnél...

Eddig volt egy Magyarország, a keveseké, mely meglapuló erejével küzdött, nagyon sokszor képzelt ellenségek ellen. Ez a mai robbanó Magyarország már tudja, hogy az ellenség itt benn van s hogy evvel az ellenséggel le kell számolni. Kulcsár és csatlós seregeiket szervezhetik, a góg, a rang, a jogtalan vagyon, a politika, a hitványság, a babona találhatnak még egy-két éves kibuvót. De a forradalmosítás nagyszerű munkáját föltartóztatni nem lehet s Magyarország önkéntes számüzöttje nem maradhat az európai gazdasági rendnek és kulturának.

Az új Magyarország emberei annyi gyalázatos és szégyenletes alkú után meg fogják esinálni a nagy söprést ebben a nagy, sokszemetű pityvarban. A nagydemokráciák fanatikus szerelme, bámulata, hite és ereje él bennük s az új robbanó Magyarország minden derék elégedetlenében. A robbanó Magyarország evangéliuma szállja be a városokat és falvakat

a békekességnek ezen az hagyományos ünnepén." (77-78.)

La Barre-Dózsa György. „Magyarország ma olyan harcba kezdett, amelyet még sohase látott a világ, Krisztus után a huszadik században, tíz századdal Árpád után. Mi, a milliók, a rongyosak, azt akarjuk, hogy jogunk legyen a levegőhöz. Egyetlen egy ország vagyunk, ahol a rongyos milliók soha fel se lélegeztek a dús ezrek miatt. És még ma is csak a szégyen, a szomorúság, a megalázás a miénk. Minden népek nyomorult millióinak van valami dicsőséges emlékü. Magyarországon ezer év óta mákony vagy korbács volt a miénk. Még a hőseinket is kisajátítják. Rákóczi koporsóját, ők, akik Rákóczit becsapták és elárulták, úgy körülállították, hogy mi nem férközhetünk hozzá. Kossuthot gyűlölték s most Kossuth nevében ráültek a népre, az országra." (170. o.)

Nostra res agitur. „Nálunk még nem volt meg az a forradalom sem melyet a francia már felejtteni kezd. Nálunk a harmadik rend győzelmet sem aratott s máris lejárta magát, de e mellett a feudalizmus majdnem olyan, mint Dózsa György idejében, amihez aztán szinte őrült hallucinációképpen hangzik a modern proletárok új Marseillaise-e. Ilyen káosz még nem volt azóta, hogy az első vizcsepp leverődött az ősanagra. Mi lesz ebből? Sok dolgot előlről fog kelleni kezdeni. De legeslegelső sorban jőjön már el a radikálizmus. Nekünk elől kell kezdeni a dolgot az első rendnél, aztán a másodiknál s a harmadiknál végre. A rangokkal, kiváltságokkal, ősdurvaságokkal, arisztokráciával és klérussal s a kiszípolozó tőkével egyszerre kell végezni. Hogy? Tekintsünk Franciaországra!?" (178. o.)

A Galilei Kör ünnepén. „Egy megváltás lehetséges még csak e különös, szomorú Magyarország számára: az ugynevezett vezető intelligenciának üdvös és frissítő kicserélődése... igenis politikát csinálunk mindnyájan, kik termettünk valamire, még szabad tudománnyal, filantropiával és művészettel is, sőt ezekkel talán leginkább. De azt mondtam az előbb, vakmerőség: nem állítani, hogy teljes száz percentjében vált használhatatlanná, bűnössé és rosszá a történelmi, vezető magyarság. De a java mégis olyan kevés s ez ország ezerszinű társadalmát annyira milliónyi baj és veszély fenyegeti, hogy talpra kell állniok azoknak, akik kinézetten s letagadottan is az igazi, kulturás, magyar gondolatot reprezentálják: friss energiájú polgárnak és parasztnak. Az orosz diák válhat pogromistává vagy nihilistává, az olasz készülhet hódításra vagy korrupt érvényesülésre, a francia minden lehet, a német sörözhet és hódíthat, az angol gögösködhetik és sportolhat, a román harcolhat a minden román egyesüléséért — nem folytatom. Az új magyar diáknak, az új magyar ifjúságnak, a Galilei Körnek száz letiport szabadság, a száz szép életlehetőség szabja meg menyeeien utját és célját. De érezzék ám azt is, ha érdemesnek tartják, — mert érdemes — hogy nem sötét, hencegő, ősködő, magyarkodó ellenfeleink Magyarország és a magyarság, nem ők, hanem mi vagyunk." (236. o.)

SZABÓ ZOLTÁN: A TARDI HELYZET (Cserépfalvi kiadás. Budapest, 1936)

Most, amidőn e könyv végére értem, megdöbbenéssel számolok be magamnak arról, hogy alig érzem lehetőségét annak, hogy a dolgotat érdemlegesen kommentáljam. Mély hatást kiváltó, kétségbeejtő mélységeket, rémisztő aktualitásokat idéző remekművek nyomán jut eszébe állapota az olvasó, olyan dolgotatok hatása következtében, amelyek nem tűrnek még szerény magatartásuk dacára sem fennforgó kételyt, amelyek felemelők és egyben lealázók, meggyőzők és kétségbeejtők, olykor tanácstalanságot eredményezők. Igen, Szabó Zoltán kötete a tardi hely-